

УДК 336.1

Григорук Ірина Олександрівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний
університет»
ORCID: 0000-0002-4131-6031

Гуцалюк Андрій Сергійович

аспірант кафедри фінансів
ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний
університет»
ORCID: 0009-0002-7093-3044

DOI: <https://doi.org/10.25313/3083-7782-2026-6-18>

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ

Анотація. Вступ. Інноваційна діяльність є одним із ключових чинників структурної трансформації економіки й водночас залишається надзвичайно вразливою до зовнішніх шоків. В умовах повномасштабного воєнного вторгнення питання фінансової стійкості інноваційного сектору набуває особливої гостроти: традиційні механізми фінансування виявилися під тиском, а інвестиційне середовище – суттєво дестабілізованим.

Мета. Дослідити сучасний стан фінансової стійкості інноваційного сектору України в умовах макроекономічної нестабільності, виявити ключові чинники, що її визначають, та обґрунтувати напрями її зміцнення.

Матеріали і методи. Інформаційну базу дослідження становлять дані Державної служби статистики України, Національного банку України, звіти Світового банку, а також праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері інноваційних фінансів та підприємницьких екосистем. Методологічну основу складають порівняльний аналіз, синтез, SWOT-аналіз та статистичне узагальнення.

Результати. Встановлено, що фінансова стійкість інноваційного сектору є структурно асиметричною: вона концентрується переважно в IT-галузі, тоді як виробничо-інноваційний сегмент зазнає критичного тиску. Визначено чотири ключові стабілізуючі фактори: державна підтримка через режим «Дія.City», міжнародна фінансова допомога, цифровізація бізнес-процесів та стабільний експорт IT-послуг (6,3 млрд. дол. у 2023 р.). Проведено SWOT-аналіз, що виявив центральну стратегічну дилему: Україна має реальні конкурентні активи в інноваційній сфері, але їхня реалізація заблокована системними фінансовими та безпековими обмеженнями.

Перспективи. Подальші дослідження доцільно спрямувати на кількісне моделювання взаємозв'язку між окремими факторами фінансової стійкості та інноваційною активністю підприємств, а також на оцінку ефективності конкретних інструментів державної підтримки в умовах повоєнної відбудови.

Ключові слова: інноваційний сектор, фінансова стійкість, макроекономічна нестабільність, стартапи, венчурні інвестиції, цифровізація, Україна.

Постановка проблеми. Інноваційний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокового економічного зростання та структурної трансформації національної економіки. Водночас за своєю природою він є фінансово вразливим: витрати концентруються на ранніх стадіях, а результат невизначений і відстрочений. Повномасштабне воєнне вторгнення 2022 року суттєво загострило цю вразливість, створивши безпрецедентне поєднання макроекономічних, безпекових

Copyright © The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

та інституційних викликів. Скорочення інвестицій, відтік людського капіталу, руйнування інфраструктури та хронічна бюджетна напруженість поставили під загрозу фінансову стійкість навіть тих підприємств, які демонстрували стабільні результати до початку збройного конфлікту. За таких умов питання про те, які фактори забезпечують здатність інноваційного сектору зберігати операційну та інвестиційну спроможність, набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової стійкості інноваційного сектору в кризових умовах знайшла відображення в низці сучасних наукових праць. Лук'яненко та Сова [5] дослідили конкурентні переваги та виклики технологічної екосистеми України в умовах війни, зафіксувавши суперечливу динаміку: збереження експортного потенціалу IT-сектору на тлі суттєвого скорочення інноваційної активності у виробничому сегменті. Куцик та Туліка [7] проаналізували адаптаційні стратегії IT-сектору в умовах глобальної турбулентності, акцентуючи на ролі дистанційної зайнятості та диверсифікації ринків збуту як ключових механізмів стійкості. Певасьянов [3] дослідив особливості розвитку стартап-екосистем України та ЄС, звернувши увагу на трансформацію структури венчурного фінансування після 2022 року. Петруха, Клименко [16] обґрунтували фінансові механізми підтримки інноваційного розвитку в контексті повоєнної відбудови. Корогод, Гончарук та Шинкович [13] зафіксували системні бар'єри доступу малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів в умовах воєнного стану. Золковер та Яценюк [2] сформулювали стратегічні пріоритети інноваційного інвестування в Україні. Десятнюк та Крисоватий [17] дослідили взаємозв'язок цифрової трансформації, фінансової безпеки та інклюзивного зростання. Стрільчук, Лавренко та Сандул [1] проаналізували ключові детермінанти трансформації фінансової екосистеми України. Разом із тим питання комплексного оцінювання фінансової стійкості інноваційного сектору як цілісного об'єкта аналізу, з урахуванням галузевої асиметрії та специфіки воєнного контексту залишається недостатньо дослідженим.

Формулювання цілей статті. Мета статті дослідити сучасний стан фінансової стійкості інноваційного сектору України в умовах макроекономічної нестабільності, виявити ключові фактори, що її визначають, та обґрунтувати напрями її зміцнення. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: уточнити зміст поняття «фінансова стійкість» стосовно інноваційного сектору; проаналізувати динаміку ключових індикаторів інноваційної активності в Україні за 2019–2024 роки; ідентифікувати основні фінансові виклики та стабілізуючі фактори досліджуваного сектору; провести SWOT-аналіз фінансової стійкості; сформулювати рекомендації щодо її зміцнення.

Матеріали і методи. Інформаційну базу дослідження формують офіційні статистичні дані Державної служби статистики України щодо інноваційної активності підприємств, звітні матеріали Національного банку України стосовно платіжного балансу та валютної динаміки, дані Світового банку про обсяги зовнішньої допомоги та інвестиційні потоки, а також рейтингові оцінки Глобального індексу інновацій WIPO за 2019–2023 роки. Окрему групу джерел становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, опубліковані переважно у 2024–2026 роках, що безпосередньо присвячені проблематиці фінансової стійкості, інноваційного розвитку та підприємницьких екосистем в умовах збройного конфлікту.

У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Методи порівняльного аналізу використано для зіставлення динаміки ключових індикаторів інноваційної активності України у довоєнний та воєнний періоди, а також для міжнародних порівнянь із країнами Центрально-Східної Європи. Статистичне узагальнення забезпечило систематизацію кількісних даних щодо обсягів R&D-витрат, венчурного фінансування та експорту IT-послуг. Метод синтезу застосовано для формування цілісної картини фінансового стану інноваційного сектору на основі різнорідних джерел. SWOT-аналіз дозволив структурувати внутрішні та зовнішні чинники фінансової стійкості у вигляді інтегрованої матриці.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стійкість як економічна категорія не має єдиного загальноновизнаного трактування, її зміст суттєво варіюється залежно від рівня аналізу (підприємство, галузь, національна економіка) та методологічної позиції дослідника.

У класичній корпоративній фінансовій науці стійкість трактується передусім через здатність суб'єкта господарювання зберігати платоспроможність і виконувати зобов'язання навіть за умов несприятливих зовнішніх змін. Такий підхід домінував у дослідженнях 1980–2000-х років і досі залишається основою для стандартних методик оцінювання.

Водночас у сучасній літературі простежується ширше розуміння. [1, с. 391] розглядають фінансову стійкість не лише як статичний стан балансової рівноваги, а як динамічну здатність фінансової системи адаптуватися до шоків, зберігаючи при цьому функціональну цілісність.

У практиці аналізу фінансової стійкості традиційно використовують три групи індикаторів: *структурні* (коефіцієнти автономії, фінансового левериджу, покриття боргу), *ліквідні* (поточна та швидка ліквідність, чистий оборотний капітал) і *результативні* (рентабельність активів і капіталу, генерація вільного грошового потоку). Для інноваційного сектору до цього переліку додають специфічні показники, наприклад, частку витрат на R&D у виручці, коефіцієнт залежності від зовнішнього фінансування, а також динаміку венчурних залучень як індикатор ринкової довіри до інноваційного потенціалу підприємства [2, с. 56].

Інноваційна діяльність за своєю природою є фінансово асиметричною: витрати концентруються на початкових етапах, тоді як результат є невизначений і відстрочений у часі. Саме ця асиметрія формує специфічний профіль фінансової стійкості, який суттєво відрізняється від традиційних секторів економіки.

На відміну від підприємств зі стандартним виробничим циклом, інноваційні компанії працюють в умовах технологічної, ринкової та регуляторної невизначеності одночасно. За оцінками дослідників, понад 70% стартапів не досягають точки беззбитковості протягом перших трьох років [3, с. 52]. Це робить традиційні показники ліквідності малоінформативними, тому що компанія може мати від'ємний операційний грошовий потік і водночас демонструвати високий інноваційний потенціал.

Власних ресурсів інноваційним підприємствам, як правило, недостатньо — особливо на ранніх стадіях розвитку. [4, с. 118] фіксують, що в Україні доступ до банківського кредитування для інноваційних МСП залишається вкрай обмеженим через відсутність прийнятної застави та високі відсоткові ставки. У результаті підприємства змушені покладатися на грантові програми, міжнародну допомогу або венчурний капітал.

Венчурне фінансування виконує не лише ресурсну, а й сигнальну функцію, воно підтверджує ринкову валідність інноваційного проекту. Водночас науковці [2, с. 58] наголошують, що в умовах воєнної невизначеності приватний венчурний капітал відступає, і роль держави як «фінансового якоря» інноваційного сектору суттєво зростає.

Для наочного порівняння фінансових характеристик інноваційної та традиційної діяльності наведемо зведену таблицю Табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика фінансування інноваційної та традиційної діяльності підприємств

Параметр	Інноваційна діяльність	Традиційна діяльність
Горизонт окупності інвестицій	5–10+ років	1–3 роки
Рівень фінансового ризику	Високий / дуже високий	Середній / низький
Основні джерела фінансування	Венчурний капітал, гранти, державні програми	Банківські кредити, власний капітал
Прийнятність для банківського кредитування	Низька (відсутність застави, від'ємний CF)	Висока
Залежність від людського капіталу	Критична	Помірна
Чутливість до макроекономічних шоків	Дуже висока	Помірна
Роль держави у фінансуванні	Значна (особливо на ранніх стадіях)	Обмежена

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 4]

Наведені відмінності пояснюють, чому стандартні інструменти оцінювання фінансової стійкості потребують адаптації для інноваційного сектору. А в умовах макроекономічної нестабільності, тим більше, адже кожен із зазначених параметрів зазнає додаткового тиску ззовні.

Макроекономічна нестабільність діє на інноваційний сектор через чотири взаємопов'язані канали, кожен з яких окремо вже створює суттєве навантаження, а в поєднанні вони формують системний тиск на фінансову стійкість.

Інфляція підвищує вартість R&D-витрат, знецінює заплановані бюджети проектів і скорочує реальну купівельну спроможність внутрішнього ринку. В Україні інфляція у 2022–2023 рр. перевищувала 20–26% [6], що фактично переписувало фінансові моделі стартапів у процесі їх реалізації.

Валютні ризики є особливо критичними для IT-сектору, який отримує виручку в іноземній валюті, але несе витрати в гривні. Волатильність обмінного курсу ускладнює довгострокове планування та збільшує невизначеність для іноземних інвесторів [7, с. 50].

Інвестиційна невизначеність призводить до скорочення венчурних вкладень і відкладення інвестиційних рішень. За даних умов горизонт планування стискається, а інноваційні проекти з тривалим циклом окупності відходять на другий план [2, с. 58].

Воєнні ризики — найбільш деструктивний чинник: фізичне знищення інфраструктури, вимушена міграція фахівців і постійна загроза операційної безперервності [5, с. 265].

Взаємодію цих чинників відображає схема на Рис. 1.

Наведена схема унаочнює, що макроекономічна нестабільність діє на інноваційний сектор не ізольовано, а через взаємопосилені канали і саме їх кумулятивний ефект визначає реальний рівень фінансової вразливості інноваційних підприємств в Україні.

Оцінити реальний масштаб інноваційної активності в Україні непросто, оскільки статистика останніх років фрагментована через воєнний стан, а окремі показники відображають скоріше виживання, ніж розвиток. Втім, навіть наявні дані дають достатньо матеріалу для змістовних висновків.

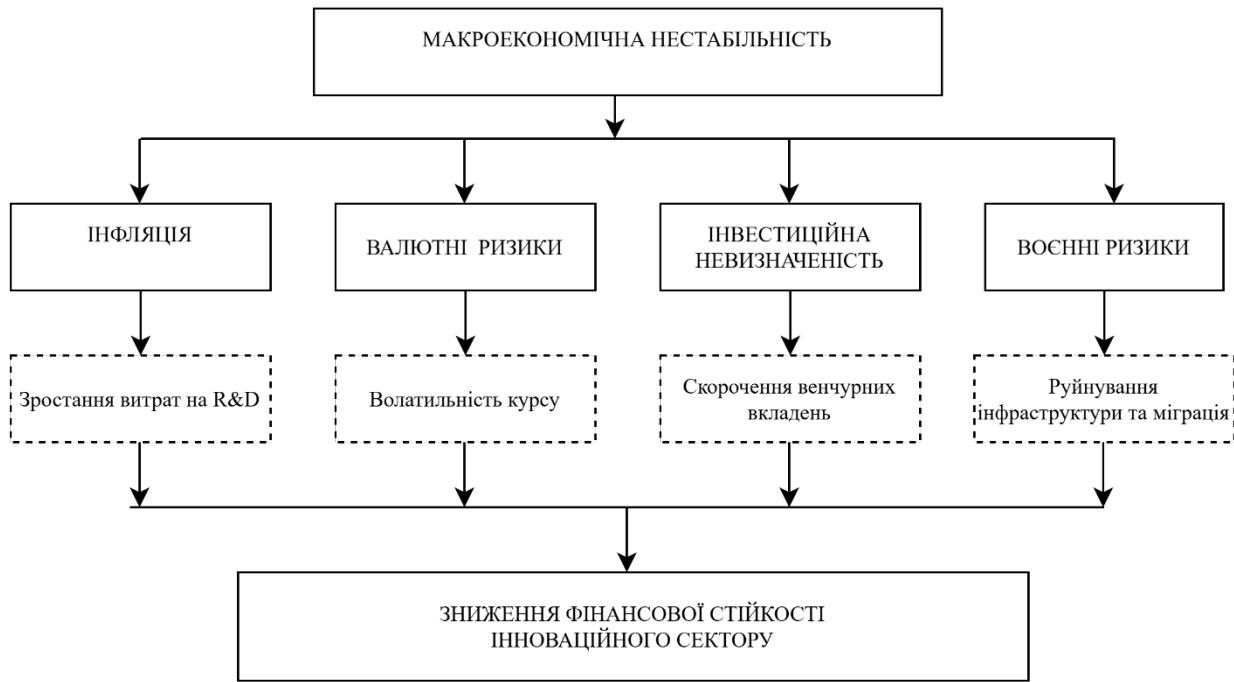

Рис. 1. Канали впливу макроекономічної нестабільності на інноваційну діяльність
 Джерело: складено автором на основі [5; 7; 2; 6]

До 2022 року частка промислових підприємств, що здійснювали інноваційну діяльність, коливалася в межах 15–17% від загальної кількості — і це вже було суттєво нижче від середньоевропейського рівня у 40–50% [8]. Після початку повномасштабного вторгнення цей показник, за різними оцінками, скоротився ще на третину: підприємства переорієнтувалися на забезпечення операційної безперервності, відклавши інноваційні проекти. [9, с. 140] фіксують, що навіть ті компанії, які формально зберегли інноваційну активність, суттєво звузили її горизонт, з стратегічних розробок до короткострокових продуктивних адаптацій.

Ще до війни Україна витратила на наукові дослідження та розробки менше 0,5% ВВП — порівняно з 2,2% у середньому по ЄС та понад 3% у Німеччині чи Швеції [10]. Це структурна проблема, що накопичувалася роками. Після 2022 року абсолютні обсяги R&D-фінансування скоротилися додатково через переорієнтацію державного бюджету на оборонні потреби. [11, с. 10] наголошують, що технологічне оновлення промислових підприємств фактично зупинилося, а інвестиційний цикл перервано, а відновлення потребуватиме цілеспрямованої політики.

Динаміка місця України у ГПІ відображає суперечливу картину. У 2021 році країна посідала 49-те місце серед 132 економік світу, це відносно непогане для рівня ВВП на душу населення. Вже у 2023 році позиція погіршилась до 57-го місця [12], хоча деякі субіндекси, зокрема людський капітал та ІКТ-інфраструктура, залишалися відносно стабільними. Це свідчить про те, що потенціал збережено, проте його реалізацію заблоковано фінансовими та безпековими обмеженнями.

Загальну динаміку ключових індикаторів інноваційної діяльності відображає Табл. 2.

Для наочності на основі Табл 2 ми створили графік поданий на Рис. 2

Наведені дані засвідчують парадоксальну ситуацію: ІТ-сектор демонструє відносну стійкість експортних показників, тоді як традиційна промислова інноваційність різко просіла. Це розщеплення інноваційної

Таблиця 2

Динаміка ключових показників інноваційної діяльності України (2019–2023 рр.)

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	15,8	14,9	16,1	~11,0*	~10,5*
Витрати на R&D, % ВВП	0,43	0,40	0,44	~0,30*	~0,28*
Місце у Global Innovation Index	47	45	49	53	57
Експорт ІТ-послуг, млрд. дол. США	4,2	5,0	6,8	6,0	6,3

* Оцінка на основі доступних даних; офіційна статистика за воєнний період є неповною

Джерело: складено автором на основі [8; 10; 12; 7]

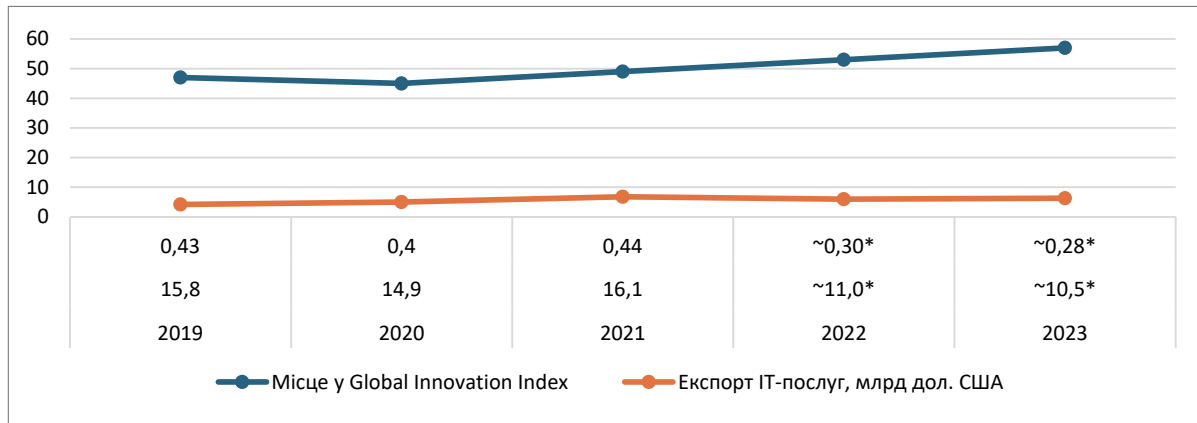

Рис. 2. Графік динаміки ключових показників інноваційної діяльності
Джерело: складено автором на основі Табл. 2

активності між секторами стає однією з визначальних рис української економіки воєнного і повоєнного періоду, і безпосередньо визначає логіку подальшого аналізу.

Українська технологічна екосистема — один із небагатьох секторів, який не просто вижив в умовах повномасштабної війни, а продемонстрував певну структурну пружність. Це не означає відсутності втрат і вони суттєві. Але порівняно з іншими галузями картина виглядає різуче інакше.

Напередодні 2022 року Україна входила до топ-5 країн Центрально-Східної Європи за кількістю технологічних стартапів: понад 7 000 активних компаній, з яких кілька здобули статус «єдиного рога» (Grammarly, GitLab, Preply) [5, с. 267]. Після вторгнення частина команд релокувалася — переважно до Польщі, Німеччини, Португалії, однак юридична та операційна прив'язка до України збереглася у більшості випадків. [3, с. 62] фіксує, що станом на кінець 2024 року в українському реєстрі залишалася понад 5 400 технологічних стартапів, що свідчить про збереження критичної маси екосистеми попри масштабні виклики.

Ситуація з венчурними інвестиціями складніша. Обсяг венчурного фінансування українських стартапів у 2022 році скоротився майже вдвічі, з близько 832 млн. дол. у 2021-му до приблизно 400–450 млн. дол. [3, с. 63; 5, с. 265]. У 2023–2024 роках спостерігалася часткове відновлення, однак структура інвестицій змінилась: зросла частка грантового та квазі-венчурного фінансування з боку міжнародних донорів і фондів розвитку на противагу класичному приватному венчуру. Іноземні інвестори, особливо американські та британські фонди, демонструють обережний інтерес, але здебільшого очікують зниження безпекових ризиків [2, с. 60].

ІТ залишається одним із небагатьох секторів із позитивною торговельною динамікою. Експорт комп'ютерних послуг у 2021 році досяг рекордних 6,8 млрд. дол., що становило близько 10% загального товарного та послугового експорту країни. У 2022-му показник скоротився до 6,0 млрд., але вже у 2023-му — відновився до 6,3 млрд. дол. [6]. Для порівняння: у Польщі частка ІТ-послуг в експорті не перевищує 5–6%, що підкреслює відносно унікальну роль цього сектору в українській економічній структурі. [7, с. 62] наголошують, що саме ІТ-сектор став фактичним стабілізатором валютних надходжень в умовах, коли традиційні експортні галузі зазнали критичних збоїв.

Узагальнену характеристику стартап- та ІТ-екосистеми подано в Табл. 3.

Наведені дані підтверджують, що ІТ та стартап-сектор формують своєрідний «інноваційний острів стійкості» в українській економіці з власною логікою фінансування, кадровою базою та ринками збуту. Саме це робить їх природною точкою опори для ширшої інноваційної відбудови, за умови, що фінансові механізми підтримки будуть адекватні масштабу завдань.

Таблиця 3

Ключові показники стартап- та ІТ-екосистеми України (2020–2024 рр.)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість активних технологічних стартапів, тис. од.	~5,8	~7,0	~5,2	~5,4	~5,4
Обсяг венчурних інвестицій, млн. дол. США	~520	~832	~430	~490	~510*
Експорт ІТ-послуг, млрд. дол. США	5,0	6,8	6,0	6,3	6,5*
Частка ІТ в експорті послуг України, %	~30	~37	~40	~42	~43*
Кількість ІТ-фахівців, тис. осіб	~200	~285	~200*	~220	~235

* Оцінка на основі доступних даних; офіційна статистика за воєнний період є неповною.

Джерело: складено автором на основі [5; 3; 6; 7]

Структура фінансування інновацій в Україні завжди була вразливою, а саме, надмірно концентрованою навколо власних коштів підприємств і хронічно недорозвинуеною в частині ринкових інструментів. Війна не створила цю проблему, але загострила її до критичної межі.

Власні кошти традиційно залишаються основним джерелом: до 2022 року на них припадало понад 70–75% усіх витрат на інновації [8]. Це свідчить не про фінансову силу підприємств, а про відсутність альтернатив. В умовах воєнного часу прибутковість більшості компаній різко впала, тож і цей ресурс суттєво скоротився.

Нажаль, банківське кредитування залишається практично недоступним для інноваційних проєктів. Причини системні: відсутність ліквідної застави, непередбачуваний грошовий потік і горизонт окупності, несумісний із термінами стандартних кредитних продуктів. [13, с. 332] фіксують, що навіть МСП з позитивною кредитною історією стикаються з відмовами або ставками, що унеможлиблюють рентабельне фінансування інновацій.

Державні програми підтримки існують, але їхній масштаб не відповідає потребам. Фонд розвитку підприємництва, програми «Доступні кредити 5–7–9%» частково компенсують ринкові бар'єри, однак орієнтовані переважно на операційне фінансування, а не на інноваційний розвиток [15]. Переорієнтація бюджету на оборонні потреби додатково звузила простір для інноваційної підтримки.

Грантові та міжнародні програми, мабуть, найбільш динамічний сегмент після 2022 року. USAID, EU4Business, програми ЄБРР, а також численні двосторонні ініціативи суттєво збільшили обсяги грантового фінансування для українських підприємств. Науковці наголошують, що саме міжнародна донорська підтримка фактично замістила провали внутрішнього ринку капіталу, зокнайменше для частини інноваційних суб'єктів. Водночас грантове фінансування має структурний недолік: воно проєктне, короткострокове і не формує сталої фінансової бази [14, с. 197].

Венчурний капітал, як уже зазначалося, скоротився після 2022 року, але не зник. Більш того, з'явилися нові гравці — фонди, орієнтовані саме на підтримку українських технологічних компаній у воєнний і повоєнний період (UVentures, заходи в рамках Ukraine Startup Fund). [3, с. 59] звертає увагу на те, що частина українських стартапів свідомо реєструється в юрисдикціях ЄС, щоб отримати доступ до європейського венчурного ринку, і це по суті є адаптацією до внутрішніх фінансових обмежень.

Загалом фінансовий ландшафт інноваційної діяльності в Україні нагадує мозаїку часткових рішень, жодне з яких не покриває потреби повністю. Це фундаментальна проблема, і саме її подолання є однією з передумов реальної інноваційної відбудови.

Період 2022–2025 років став безпрецедентним стрес-тестом для інноваційного сектору України. Виклики цього часу не були лінійними, вони накладалися один на одного, взаємно підсилювалися і створювали нелінійний тиск, який важко описати стандартними фінансовими категоріями.

Воєнний стан сформував принципово нове операційне середовище. Регулярні ракетні удари по енергетичній інфраструктурі призвели до хронічних перебоїв з електропостачанням, що безпосередньо впливало на роботу технологічних компаній. За оцінками, втрати від пошкодження та знищення виробничої та технологічної інфраструктури підприємств до кінця 2023 року перевищили 10 млрд. дол. [10]. Компанії були змушені інвестувати в генератори, резервні канали зв'язку та альтернативні майданчики — тобто витратити ресурси на виживання замість розвитку. [9, с. 145] фіксують, що витрати на забезпечення операційної безперервності у багатьох підприємств зросли на 25–40% від довоєнного рівня.

Скорочення інвестицій стало логічним наслідком зростання ризиків. Прямі іноземні інвестиції в Україну у 2022 році впали до від'ємних значень вперше за багато років [6]. Внутрішні інвестиції також різко скоротилися: підприємства перейшли в режим збереження ліквідності. Особливо болісним це виявилось для стартапів на стадії зростання, які залежать від регулярних раундів фінансування. [2, с. 60] підкреслюють, що інвестиційна пауза 2022–2023 років фактично «заморозила» розвиток цілого покоління технологічних проєктів.

Мабуть, найбільш довгостроковий виклик із усіх, це відтік людського капіталу. За різними оцінками, від 100 до 200 тис. IT-фахівців виїхали з України після лютого 2022 року, хоча значна їхня частина продовжувала працювати на українські компанії дистанційно [5, с. 269]. Проблема не лише у фізичній відсутності, а в розмиванні командної культури, ускладненні координації та зростанні операційних витрат на утримання розподілених команд. [7, с. 64] зазначають, що конкуренція за кваліфікованих фахівців із боку європейських роботодавців суттєво підвищила вартість утримання персоналу для українських компаній.

Ще однією проблемою стало порушення логістичних ланцюгів, яке вдарило насамперед по виробничо-інноваційних підприємствах. Блокада морських портів у 2022 році, пошкодження залізничної та дорожньої інфраструктури, зростання вартості страхування вантажів, усе це збільшило транзакційні витрати і подовжило цикли постачання критичних компонентів. Для технологічних виробників, залежних від імпортової електроніки та комплектуючих, це означало зупинку або суттєве уповільнення виробничих процесів [11, с. 16].

Сукупний вплив цих чинників унаочнює Табл. 4.

Таблиця 4

Основні фінансові виклики інноваційного сектору України у 2022–2025 рр. та їх наслідки

Виклик	Прояв	Фінансовий наслідок	Ступінь впливу
Воєнний стан	Руйнування інфраструктури, блекаути	Зростання операційних витрат на 25–40%	Критичний
Скорочення інвестицій	Від’ємне сальдо ПП у 2022 р.	Заморожування інноваційних проєктів	Високий
Відтік людського капіталу	Міграція 100–200 тис. IT-фахівців	Зростання витрат на персонал, втрата компетенцій	Високий
Логістичні порушення	Блокада портів, пошкодження інфраструктури	Подовження циклів постачання, зростання витрат	Середній / високий

Джерело: складено автором на основі [5; 7; 9; 10]

Попри масштаб викликів, сектор не зазнав повного колапсу — і це само по собі є аналітично значущим фактом. Пояснення цього феномену потребує окремого розгляду факторів, що забезпечили відносну стійкість.

Те, що інноваційний сектор України не зазнав повного колапсу попри безпрецедентний тиск, це результат не випадковості, а дії кількох взаємопов’язаних стабілізуючих факторів. Розглянемо кожен із них.

Реакція держави на кризу виявилася швидшою, ніж можна було очікувати. Вже у 2022 році було розширено дію програми «Дія.City» — спеціального правового та податкового режиму для технологічних компаній, що забезпечує ставку податку на прибуток у 9% та спрощений доступ до міжнародних ринків. Станом на початок 2024 року резидентами «Дія.City» стали понад 700 компаній із сукупним штатом понад 30 тис. фахівців [15]. Окрім цього, держава зберегла мораторій на перевірки бізнесу та низку податкових пільг для IT-підприємств. [17, с. 46] оцінюють ці заходи як принципово важливі для збереження операційної бази сектору, хоча й недостатні для стимулювання нових інвестицій.

Після 2022 року Україна стала одним із найбільших реципієнтів міжнародної фінансової підтримки у світі. Загальний обсяг зовнішньої допомоги у 2022–2024 роках перевищив 100 млрд. дол., хоча більша її частина спрямовувалася на бюджетну підтримку та оборону [10]. Для інноваційного сектору критично важливими стали цільові програми: EU4Digital, USAID Competitive Economy Program, інструменти ЄБРР та ЄІВ для підтримки МСП та стартапів. [14, с. 202] наголошують, що міжнародна підтримка фактично компенсувала провали внутрішнього ринку капіталу, зокнайменше для тих підприємств, які мали інституційний доступ до донорських програм. Проблема в тому, що такий доступ розподілений нерівномірно.

Парадоксально, але війна прискорила цифрову трансформацію українського бізнесу. Необхідність дистанційної роботи, потреба в операційній гнучкості та скорочення витрат змусили підприємства переходити на хмарні рішення, автоматизувати процеси та освоювати нові цифрові інструменти. [17, с. 46] фіксують, що частка підприємств, які використовують хмарні сервіси, зросла з 34% у 2021 році до понад 55% у 2023-му. Цифровізація безпосередньо впливає на фінансову стійкість: вона знижує операційні витрати, підвищує мобільність бізнесу та розширює доступ до міжнародних ринків. [1, с. 394] розглядають цифрову трансформацію як один із ключових структурних факторів стійкості фінансової екосистеми в цілому.

Експорт IT-послуг, мабуть, найпотужніший із усіх стабілізуючих факторів. Здатність українського IT-сектору генерувати валютну виручку незалежно від фізичного розташування команд виявилася критичною перевагою в умовах воєнного часу. Експорт комп’ютерних послуг у 2023 році становив 6,3 млрд. дол., це більше, ніж доходи від експорту соняшникової олії чи металургійної продукції [6]. Це не просто статистика: для економіки, що втратила значну частину традиційних експортних потужностей, IT-сектор перетворився на реальне джерело макроекономічної стабілізації. [7, с. 64] підкреслюють, що саме збереження експортної бази дозволило IT-компаніям підтримувати рівень оплати праці та утримувати кваліфікованих фахівців всупереч конкуренції з боку європейських роботодавців.

Взаємодію цих факторів відображає Табл. 5.

Аналіз свідчить про асиметричність стійкості: вона концентрується переважно в IT-секторі та серед підприємств із доступом до міжнародних ринків і донорських програм. Для решти інноваційного простору, виробничих стартапів, наукоємних МСП, регіональних інноваційних підприємств, ситуація залишається значно складнішою. Саме цей розрив і є центральним структурним ризиком, який потребує окремої уваги в наступному розділі.

SWOT-аналіз дозволяє структурувати розрізнені спостереження попередніх розділів у цілісну аналітичну картину, де сильні сторони і можливості оцінюються не в ізоляції, а у взаємодії із загрозами та обмеженнями.

Зведену матрицю SWOT-аналізу подано в Табл. 6.

Таблиця 5

Фактори фінансової стійкості інноваційного сектору України та їх оцінка

Фактор	Механізм дії	Охоплення	Сталість ефекту
Державна підтримка (Дія.City, пільги)	Зниження податкового навантаження, правова визначеність	Переважно ІТ-сектор	Середня
Міжнародна фінансова допомога	Заміщення дефіциту внутрішнього капіталу	Нерівномірне	Низька (проектна)
Цифровізація бізнес-процесів	Зниження витрат, підвищення мобільності	Широке, зростаюче	Висока
Експорт ІТ-послуг	Валютна виручка, стабільний попит	ІТ-сектор	Висока

Джерело: складено автором на основі [1; 6; 7; 17]

SWOT-матриця унаочнює ключову стратегічну дилему: Україна має реальні конкурентні активи в інноваційній сфері, але їхня реалізація заблокована системними фінансовими та безпековими обмеженнями. Подолання цього розриву, це завдання не лише ринкове, а передусім інституційне та політичне.

Інноваційна політика України потребує не точкових змін, а формування умов для сталого розвитку та зростання. Головний акцент має зміститися з короткострокової підтримки на створення сприятливого середовища для інвестицій та інноваційної активності.

Важливим інструментом залишаються податкові стимули. Попри позитивний вплив режиму «Дія.City», його дія охоплює переважно ІТ-сферу. Водночас міжнародна практика демонструє ефективність ширшого застосування податкових кредитів на дослідження, пільгового оподаткування доходів від інтелектуальної власності та прискореної амортизації інноваційного обладнання. Як зазначають фахівці, такі механізми формують стабільні умови для інноваційних інвестицій навіть за обмежених бюджетних ресурсів [16, с. 104].

Не менш важливим є розвиток інноваційної інфраструктури. Наразі технопарки, бізнес-інкубатори та акселератори зосереджені переважно у великих містах. Розширення мережі регіональних хабів і центрів трансферу технологій сприятиме поширенню інноваційної діяльності по всій країні. На нашу думку регіональні підприємницькі екосистеми є важливою передумовою економічної стійкості та післявоєнного відновлення.

Окремої уваги потребує підтримка стартапів. Можливості Ukraine Startup Fund поки не відповідають масштабам потреб ринку. Перспективним рішенням може стати механізм співінвестування держави та приватного капіталу, який знижує ризики для інвесторів і стимулює розвиток молодих компаній. Подібні моделі успішно працюють в Ізраїлі та Фінляндії [2, с. 61].

Таблиця 6

SWOT-матриця фінансової стійкості інноваційного сектору України

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
	Потужний ІТ-сектор із стабільним експортом	Нерозвинений венчурний ринок
	Висококваліфікований людський капітал	Хронічна недостатність внутрішніх інвестицій
	Прискорена цифровізація економіки	Критична залежність від зовнішнього фінансування
Можливості (O)	SO: використати ІТ-потенціал для залучення європейських інвестицій через Horizon Europe та ЄІК	WO: розвивати венчурну інфраструктуру через євроінтеграційні механізми та міжнародні фонди
Євроінтеграція		
Міжнародні гранти		
Післявоєнна відбудова		
Загрози (T)	ST: капіталізувати цифровізацію та експортний потенціал ІТ як буфер проти макроекономічної нестабільності	WT: мінімізувати ризик ерозії людського капіталу через програми утримання фахівців та розвиток внутрішнього ринку капіталу
Тривалий стан військової агресії		
Інфляційні процеси		
Відтік спеціалістів		

Джерело: складено автором на основі [2; 5; 7; 14]

Фінансова стійкість інноваційного сектору залежить від різноманітності джерел капіталу. Надмірна залежність від одного виду фінансування підвищує вразливість системи до зовнішніх шоків.

Одним із ключових викликів залишається недостатній розвиток венчурного ринку. Досвід Польщі, Естонії та Чехії показує, що його становлення значною мірою забезпечувалося за участю держави через спеціалізовані фонди, податкові стимули та сприятливе регулювання [3, с. 62]. Для України цей підхід може стати основою активізації інвестицій у високоризикові інноваційні проекти.

Важливим додатковим джерелом фінансування є краудфандинг. Такі платформи дають змогу не лише залучати кошти, а й перевіряти ринковий попит на нові продукти ще до їх комерціалізації, це перспективний механізм підтримки технологічних і соціально значущих проектів.

Перспективними є також сучасні фінансові інструменти: конвертовані позики, revenue-based financing та моделі змішаного фінансування, що поєднують грантові й ринкові ресурси. На думку Стрільчук Ю. та колег цифрові фінансові платформи можуть суттєво спростити доступ малого та середнього бізнесу до капіталу [1, с. 399].

Обмеженість внутрішніх ресурсів робить інтеграцію до європейського інноваційного середовища одним із ключових напрямів розвитку України. Вона відкриває доступ до фінансування, партнерств і сучасних практик підтримки інновацій.

Найбільші можливості надає програма Horizon Europe із бюджетом понад 95 млрд. євро. Після отримання Україною статусу асоційованого учасника важливим завданням стало підвищення спроможності університетів, наукових установ та бізнесу до участі в міжнародних проектах, також є необхідність в розвитку інституційної підтримки та міжнародної наукової співпраці.

Значний потенціал має також European Innovation Council (EIC), який фінансує високотехнологічні стартапи через гранти та інвестиції в капітал. Для українських компаній це важливе джерело ресурсів в умовах обмеженого внутрішнього венчурного ринку.

Додаткові можливості створює програма Digital Europe, спрямована на розвиток штучного інтелекту, кібербезпеки та цифрових компетентностей. Адаптація до регуляторних стандартів ЄС не лише спрощує доступ до фінансування, а й підвищує інвестиційну привабливість українських інноваційних компаній. Інтеграція до європейського інноваційного простору поступово стає важливим чинником зміцнення їхньої фінансової стійкості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє сформулювати кілька ключових висновків, що мають як теоретичне, так і прикладне значення.

Фінансова стійкість інноваційного сектору України в умовах воєнної економіки виявилася структурно асиметричною. IT-галузь демонструє відносну пружність — завдяки експортній орієнтації, мобільності команд та цифровій природі бізнес-процесів. Виробничо-інноваційний сегмент, навпаки, зазнав критичного тиску і фактично перейшов у режим виживання.

Серед стабілізуючих факторів визначальну роль відіграли чотири: режим «Дія.City», міжнародна донорська підтримка, прискорена цифровізація та стабільний експорт IT-послуг. Водночас жоден із цих факторів не є достатнім самостійно, їхня дія є взаємодоповнювальною і частково компенсаторною.

Структурні дефіцити залишаються глибокими. Частка R&D-витрат у ВВП менше 0,3%, венчурний ринок нерозвинений, банківське кредитування інновацій практично відсутнє. Подолання цих обмежень потребує системної державної політики, а не точкових антикризових заходів.

Євроінтеграційний вектор відкриває реальне вікно можливостей через Horizon Europe, EIC та Digital Europe Programme. Однак скористатися ним повною мірою Україна зможе лише за умови випереджального розвитку інституційної спроможності: мережі контактних точок, проектного менеджменту в університетах, гармонізації регуляторних стандартів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісним моделюванням залежності між окремими факторами фінансової стійкості та інноваційною активністю підприємств, а також із порівняльним аналізом ефективності конкретних інструментів державної підтримки в контексті повоєнної відбудови.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ: Усі автори зробили внесок порівну.

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Strilchuk Y., Lavreniuk V., Sandul M. Key Determinants of the Ukrainian Financial Ecosystem Transformation in the Context of Modern Challenges. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2026. Т. 2, Вип. 67. С. 388–401. DOI: 10.55643/fcapter.2.67.2026.5057
2. Zolkover A., Iatsentiuk R. Strategic Priorities for Business Innovation and Investment in Post-War Ukraine. *Смарт-економіка підприємництво та безпека*. 2025. № 3(1). С. 55–63. DOI: 10.60022/sis.3.(01).6
3. Sevastyanov R. Development of Startup Ecosystems in Ukraine and the European Union: Challenges and Opportunities. *European Management Studies and Economic Development*. 2025. Vol. 3, No. 2. P. 51–65. DOI: 10.59214/mb/2.2025.51
4. Kropelnytska S., Yekimov S. Barriers and Opportunities for Entrepreneurship Development in Ukraine: Towards a Sustainable and Resilient Economic Future. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2025. Vol. 12, No. 2. P. 116–130. DOI: 10.15330/jpnu.12.2.116-130
5. Lukianenko I., Sova Y. Assessing Competitive Advantages and Challenges of the Ukrainian Tech Ecosystem During Wartime. *Проблеми економіки*. 2024. № 2 (60). DOI: 10.32983/2222-0712-2024-2-264-271
6. Платіжний баланс та зовнішній борг України. *Національний банк України*. 2023. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
7. Kutsyk P., Tulika N. Ukraine's IT Sector Amid Global Turbulence: Economic Challenges, Adaptation Strategies, and Development Prospects. *Journal of Research on Trade, Management and Economic Development*. 2025. № 1(23). С. 49–69. DOI: 10.59642/jrtmed.1.2025.04
8. Наукова та інноваційна діяльність. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
9. Grechan A., Iastremska O., Mukha T., Melnyk T. Sustainable Competitiveness Under Conflict: Innovation Patterns and Environmental Pressures in Ukraine. *Challenges in Sustainability*. 2026. 14(1). P. 138–156. DOI: 10.56578/cis140109
10. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment. *World Bank*. 2023. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine> (дата звернення: 22.04.2026).
11. Prokhorova V., Mushnykova S., Abernikhina I., Babichev A., Slastianykova K. The Impact of Geopolitical Trends on the Technological Renewal of Industrial Enterprises. *Economics of Development*. 2025. 24(2). P. 8–25. DOI: 10.63341/econ/2.2025.08
12. Global Innovation Index 2023. *WIPO*. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index (дата звернення: 22.04.2026).
13. Korohod O., Honcharuk V., Shynkovych A., Kravchuk I., Zavadzka O. Small and Medium-Sized Businesses in Ukraine Amid War: Current Trends and Barriers. *OIDA International Journal of Sustainable Development*. 2025. 18(11). P. 331–346. URL: <https://ssrn.com/abstract=5533358> (дата звернення: 22.04.2026).
14. Petrukha N., Fedirko N., Piatnychuk I., Lyashenko P., Plakhotnii D. Economic Rebuilding Frameworks in Post-War States: Takeaways for Ukraine. *International Journal of Economic Sciences*. 2025. 14(1). P. 196–210. DOI: 10.31181/ijes1412025196
15. Програми підтримки бізнесу. *Міністерство економіки України*. 2024. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
16. Petrukha N., Klymenko K., Petrukha S., Miakota R. Orthodox-Innovative Exposition of Financial Mechanisms of the Post-War Reconstruction of the Economy of Ukraine. *Economics, Finance and Management Review*. 2024. № 2(18). P. 101–120. DOI: 10.36690/2674-5208-2024-2-101-120
17. Desyatnyuk O., Krysovatyu A., Ptashchenko O., Kyrylenko O. Business Digital Transformation: Innovation, Financial Security, and Inclusive Growth — Evidence from Ukraine. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series Economics*. 2026. 13(1). P. 45–54. DOI: 10.52566/msu-econ1.2026.45

References

1. Strilchuk, Y., Lavreniuk, V., & Sandul, M. (2026). Key determinants of the Ukrainian financial ecosystem transformation in the context of modern challenges. *Finansovo-kredytna diialnist: Problemy teorii ta praktyky*, 2(67), 388–401. <https://doi.org/10.55643/fcapter.2.67.2026.5057>
2. Zolkover, A., & Iatsentiuk, R. (2025). Strategic priorities for business innovation and investment in post-war Ukraine. *Smart-ekonomika pidpriemnytstvo ta bezpeka*, 3(1), 55–63. [https://doi.org/10.60022/sis.3.\(01\).6](https://doi.org/10.60022/sis.3.(01).6)
3. Sevastyanov, R. (2025). Development of startup ecosystems in Ukraine and the European Union: Challenges and opportunities. *European Management Studies and Economic Development*, 3(2), 51–65. <https://doi.org/10.59214/mb/2.2025.51>
4. Kropelnytska, S., & Yekimov, S. (2025). Barriers and opportunities for entrepreneurship development in Ukraine: Towards a sustainable and resilient economic future. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 12(2), 116–130. <https://doi.org/10.15330/jpnu.12.2.116-130>
5. Lukianenko, I., & Sova, Y. (2024). Assessing competitive advantages and challenges of the Ukrainian tech ecosystem during wartime. *Problemy ekonomiky*, 2(60), 264–271. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-264-271>
6. National Bank of Ukraine. (2023). *Platizhnyi balans ta zovnishnii borh Ukrainy* [Balance of payments and external debt of Ukraine]. <https://bank.gov.ua> [in Ukrainian].

7. Kutsyk, P., & Tulika, N. (2025). Ukraine's IT sector amid global turbulence: Economic challenges, adaptation strategies, and development prospects. *Journal of Research on Trade, Management and Economic Development*, 1(23), 49–69. <https://doi.org/10.59642/jrtmed.1.2025.04>
8. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). *Naukova ta innovatsiina diialnist* [Scientific and innovation activity]. <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Grechan, A., Iastremska, O., Mukha, T., & Melnyk, T. (2026). Sustainable competitiveness under conflict: Innovation patterns and environmental pressures in Ukraine. *Challenges in Sustainability*, 14(1), 138–156. <https://doi.org/10.56578/cis140109>
10. World Bank. (2023). *Ukraine: Rapid damage and needs assessment*. <https://data.worldbank.org/country/ukraine>
11. Prokhorova, V., Mushnykova, S., Abernikhina, I., Babichev, A., & Slastianyukova, K. (2025). The impact of geopolitical trends on the technological renewal of industrial enterprises as a basis for the convergence of investment processes in the Ukrainian economy. *Economics of Development*, 24(2), 8–25. <https://doi.org/10.63341/econ/2.2025.08>
12. WIPO. (2023). *Global innovation index 2023*. https://www.wipo.int/global_innovation_index
13. Korohod, O., Honcharuk, V., Shynkovych, A., Kravchuk, I., & Zavadzka, O. (2025). Small and medium-sized businesses in Ukraine amid war: Current trends and barriers. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 18(11), 331–346. <https://ssrn.com/abstract=5533358>
14. Petrukha, N., Fedirko, N., Piatnychuk, I., Lyashenko, P., & Plakhotnii, D. (2025). Economic rebuilding frameworks in post-war states: Takeaways for Ukraine. *International Journal of Economic Sciences*, 14(1), 196–210. <https://doi.org/10.31181/ijes1412025196>
15. Ministry of Economy of Ukraine. (2024). *Prohramy pidtrymky biznesu* [Business support programmes]. <https://www.me.gov.ua> [in Ukrainian].
16. Petrukha, N., Klymenko, K., Petrukha, S., & Miakota, R. (2024). Orthodox-innovative exposition of financial mechanisms of the post-war reconstruction of the economy of Ukraine. *Economics, Finance and Management Review*, 2(18), 101–120. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2024-2-101-120>
17. Desyatnyuk, O., Krysovaty, A., Ptashchenko, O., & Kyrylenko, O. (2026). Business digital transformation: Innovation, financial security, and inclusive growth — Evidence from Ukraine. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series Economics*, 13(1), 45–54. <https://doi.org/10.52566/msu-econ1.2026.45>

Дата першого надходження статті до видання: 05.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.05.2026

Дата публікації: 01.06.2026

Hryhoruk Iryna

*PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Finance
Vinnytsia Financial and Economic University*

Hutsaliuk Andrii

*Postgraduate Student of the Department of
Finance
Vinnytsia Financial and Economic University*

FINANCIAL STABILITY OF UKRAINE'S INNOVATION SECTOR UNDER MACROECONOMIC INSTABILITY: AN ANALYSIS

Summary. Introduction. Innovation activity represents one of the primary drivers of structural economic transformation while remaining exceptionally sensitive to external disruptions. Under conditions of full-scale military aggression, the financial stability of Ukraine's innovation sector has become a matter of acute policy concern: conventional financing mechanisms have come under severe strain, and the investment environment has been substantially destabilised.

Purpose. To analyse the current state of financial stability of Ukraine's innovation sector under macroeconomic instability, identify the key determinants thereof, and substantiate priority directions for its strengthening.

Materials and methods. The information base comprises data from the State Statistics Service of Ukraine, the National Bank of Ukraine, World Bank reports, and the scholarly literature on innovation finance and entrepreneurial ecosystems. The methodological framework integrates comparative analysis, synthesis, SWOT analysis, and statistical generalisation.

Results. The study establishes that the financial stability of Ukraine's innovation sector is structurally asymmetric, concentrating predominantly within the IT industry while the manufacturing-innovation segment faces critical pressure. Four principal stabilising factors are identified: state support through the Diia.City special regime, international financial assistance, digitalisation of business processes, and sustained IT services exports (USD6.3 billion in 2023, exceeding 42% of total services exports). A SWOT matrix reveals the central strategic dilemma: Ukraine possesses genuine competitive assets in the innovation domain, but their realisation remains blocked by systemic financial and security constraints. The Diia.City regime had attracted over 700 resident companies by early 2024, providing a preferential tax and regulatory environment for technology firms. International donor programmes including EU4Business, USAID Competitive Economy Program, and EBRD instruments have partially substituted for the collapse of domestic capital markets, though their project-based nature limits capacity to build sustainable financing infrastructure. Priority directions for strengthening financial stability include expansion of R&D tax credit mechanisms beyond the IT sector; development of a domestic venture capital market through a fund-of-funds model with public co-investment; introduction of blended finance instruments and revenue-based financing for innovative SMEs; and full engagement with European innovation financing programmes – Horizon Europe, the European Innovation Council (EIC), and the Digital Europe Programme.

Discussion. Further research should focus on quantitative modelling of the relationship between specific financial stability factors and the innovation activity of enterprises, as well as on evaluating the effectiveness of individual state support instruments in the context of post-war reconstruction and European integration.

Key words: innovation sector, financial stability, macroeconomic instability, startups, venture investment, digitalisation, Ukraine.